
O vrednotah in vrednotenju

Author(s): Janez LAJOVIC

Source: *Urbani Izziv*, No. 18, VREDNOTE IN VREDNOTENJE (december 1991 / December 1991), pp. 26-28

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44180676>

Accessed: 08-11-2018 09:13 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This article is licensed under a Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

JSTOR

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

Janez LAJOVIC

O vrednotah in vrednotenju

Vprašanja o vrednotah in vrednotenju sodijo med tista temeljna, biva-
njska vprašanja, ki so osnova vsakega
načelnega političnega, ekonom-
skega, sociološkega in tudi vsakega
siceršnjega poglobljenega razmišlja-
nja o človekovi dejavnosti, ki pa se
jih ne lotevamo vsak dan. V času, ko
se krčevito trgamo iz petinštiride-
setletnega odklona našega družbe-
no-gospodarskega razvoja, ko smo
prvič v zgodovini tik pred priznanjem
suverenosti slovenskega naroda in
ko hkrati tičimo v začetkih najteme-
ljitejšega prestrukturiranja gospo-
darstva v zadnjih sto letih, pa si
moramo najprej postaviti prav vpra-
šanja vrednot.

Lestvica vrednot pretežno večine
prebivalstva tudi v mirnih časih ni
docela enaka tisti, ki jo proklamira
oblast, toliko manj, če je ta avtoritar-
na. A še v demokraciji lahko ugo-
tavljamo le večji ali manjši odstotek
skladnosti prve z drugo in natan-
čneje lahko določimo le vrednostne
lestvice iste populacijske skupine.
Še te se sčasoma menjajo, večinoma
sicer počasi, le v prelomnih obdobjih
lahko tudi zelo hitro, kot smo glede
odnosa do miru in do svoje vojske
Slovenci intimno doživeli med ju-
lijsko vojno. Spremembe temeljnih
vrednot so v zgodovini trajale stolet-
ja, npr. odnos do suženjstva, a tudi
danes so za uveljavitev celo manj
pomembnih vrednot (kot npr. za pra-
vico nekadilcev do čistega zraka v
prostorih) potrebna desetletja in - če
si prizadevamo za nekaj, kar bliž-
njega omejuje, čeprav je posledica
izboljšanje stanja - obilo vzgojnega
dela.

Zelo malo je vrednot, za katerimi
nesporno dokazljivo stoji večina pre-
bivalstva. Glede na sedanje tragične
izkušnje lahko s precejšnjo verjet-
nostjo na prvo mesto postavimo mir,
takoj za njim sta osnovni politični
vrednoti, o katerih smo se z naj-
višjimi stopnjami soglasnosti od-
ločali že z volitvami ter refe-
rendumom in ki ju volilci v anketah
še vedno uvrščajo na prva mesta,
samostojnost slovenske države in

parlamentarna demokracija. Na tre-
tje mesto Slovenci postavljamo svoj
jezik in kulturo kot vrednoti, ki sta
temelj naše identitete.

Toda če hočemo v času, katerega
odtekanju smo priča in ko se zdi, kot
bi hkrati tiktakale tri različne ure
zgodovine - na prvi, počasnejši uri
svetovne civilizacije kazalci stojijo le
nekaj minut pred globalno ekološko
katastrofo, druga, ura socialistič-
nih dežel se je po petinštirideset-
letni oluposti skoraj razletela in
lahko samo upamo, da bo ob seda-
njem neenakomernem ritmu sča-
soma ujela svoj normalni tek, zven
tretje, ki je ura naše bivše domovine,
pa se čedalje bolj grozeče spreminja
v tiktakanje peklenskega stroja -,
doseči svoje osnovne cilje, ki so oh-
ranitev podedovanega naravnega
okolja, skladen, uravnotežen razvoj
in vključitev v normalne tokove
svetovnega gospodarstva, moramo
temeljito zamenjati dosedanji na-
čin življenja in razmišljanja ter s
tem bistveno spremeniti uveljavljeni
vrstni red tudi na videz manj po-
membnih vrednot. Pri tem se mora-
mo hkrati ravnati po vseh treh urah,
kar pomeni:

- v privatno in gospodarsko ter
družbeno življenje uvesti ekološka
pravila delovanja,
- v temelju spremeniti (pogosto tudi
le podzavestno sprejeto) "socialis-
tično" razmišljanje - ne da bi ob
tem zavrgli pozitivne ideje socializ-
ma (ki so hkrati krščanske, torej
mnogo starejšo npr. skrb za bliž-
nje in nemočne itd.),
- kolikor je mogoče ohranjati vezi z
republikami bivše Jugoslavije, ob
tem pa slovensko družbo in še
posebej gospodarstvo odpreti v
svet.

Tako zastavljene spremembe zahte-
vajo:

1. na ekološkem področju:
  - vrsto zavestnih samoomejevanj
dosedanjega ali do sedaj zažele-
nega osebnega standarda (npr. in-
dividualne mobilnosti s podpi-
ranjem javnega prometa na račun
osebni vozil),

- široko zastavljeno akcijo za očiščenje krajine odpadkov in sanacijo divjih odlagališč, pri kateri naj bi sodeloval vsak prebivalec Slovenije; njeno nadaljevanje v samonadzor (podprt z ustreznimi sankcijami) odmetavanja najmanjših odpadkov - vse do cigaretnih ogorkov,

- popolnoma obrnjeno vrednotenje gospodarnosti industrijskih postopkov (kjer je omejevanje ključna postavka in možni vzrok izgub); narave in pestrosti življenja v njej ne žrtvujemo splošnemu napredku družbe, temveč jo predvsem skušamo ohraniti, manjšemu družbenemu proizvodu navkljub;

2. v odnosu do dediščine socialistične dobe;

- zamenjavo ideje, da je pravica do delovnega mesta in popolne socialne varnosti vsakomur dana in dolžnost države je, da ju zagotovi, z načelom, da je vsakdo najprej sam dolžan skrbeti za sebe in svoje bližnje, šele če tega nikakor ne zmore, pa lahko zaprosi za pomoč; to isto v zdravstvu pomeni poučarek na preventivi pred kurativno,
- zamenjavo ideje, da sta lastnina in dohodek od nje "greh", z načelom, da je osnovna vrednota dobro gospodarjenje (seveda le v absolutno legalnem okviru družbenih norm), kar hkrati pomeni:
- zamenjavo naravnosti v potrošnje in v neprestano izposojanje z dejanskim opiranjem na lastne sile, kjer je osnovna vrednota in temelj vsakršnega nadaljnjega razvoja varčevanje z dobrinami vseh vrst;

3. v odnosu do bivše Jugoslavije:

- zamenjavo predstave, da je družbena ureditev vnaprej krivična, da so zakoni zato, da se kršijo, s starim načelom "Daj bogu, kar je božjega, in cesarju, kar je cesarjevega", ki pa mora temeljiti na popolni javnosti državnega in ostalih javnih proračunov, na enosmiselnosti zakonov in enakem obravnavanju slehernega državljana,
- zamenjavo usmeritve v pollegalno trgovanje in delitev hitrih dobičkov (na osnovi vsakršnih kršitev zakonov in poslovnih običajev ter

izkoriščanja civilizacijskih razlik med republikami) z usmeritvijo v proizvodnjo in trgovanje po svetovnih merilih, kjer dobički izhajajo iz večje kakovosti proizvodov, iz hitrejše in podrobnejše informiranosti ter iz cenejšega in boljše upravljanja na vseh ravneh.

Zamenjava vrednot bo močno vplivala tudi na naš odnos do prostora. Podobno kot na vsa drugo skupno lastnino smo doslej tudi na kmetijsko zemljo, pašnike in gozdove ne glede na njihovo dejansko lastništvo - čeprav pogosto samo podzavestno - gledali kot na nekaj, kar je last nas vseh in zaradi tega (podobno kot vsa družbena lastnina) nima prave cene. Občutka svobode, ki ga dobiš, če hodiš po slovenski zemlji, kjer te nihče ne preganja, bi seveda ne želeli izgubiti, spremeniti pa moramo predstavo, da je vse naše, da lahko vsepovsod počnemo, kar hočemo. Vrednoto svobodnega gibanja bi smeli zadržati le, če jo bo spremljala zavest o dragocenosti naše krajine, da bi na vsak, tudi na najbolj skrit košček Slovenije sleherni njen prebivalec gledal kot na del svojega lastnega stanovanja.

Dileme našega bodočega razvoja, katerega osnovno nasprotje (enako kot pri vseh razvitejših deželah) med težnjami po čim večji ekonomski učinkovitosti in tistimi po čim večji kakovosti življenja se povsod najbolj odraža v rabi in porabi prostora, bodo nanj v Sloveniji vplivale še močnejše kot drugod. V slovenskem, izrazito prehodnem geopolitičnem prostoru se bodo zato zlasti močno čutila nasprotja med željo po čim tesnejši prometni vključitvi v Evropo ter ohranitvijo ali celo sanacijo obstoječe vizualne podobe krajine.

Prvi cilj pomeni prostorsko potratno in vizualno težko obvladljivo izgradnjo cestnega križa in nove hitre železnice ter rekonstrukcijo obstoječe železniške mreže, drugi pa postopno vrnitev podobe Slovenije v čašu pred pretirano urbanizacijo (zlasti podeželja), da bi bila takšna privlačnejša za prebivalce in goste. Enako nasprotje tvorita težnja k naravnejšemu pridelovanju hrane na tradicionalnih oziroma do meje gospodarskega praga povečanih

kmetijah in želja po ohranjanju obstoječe kombinatske proizvodnje, ki naj bi bila racionalnejša. Treji par nasprotij predstavlja gosta mestna blokovna zidava stanovanj proti redkejši, a zato komunalno dražji in prostorsko potratnejši zidavi v nižjih gruclah enodružinskih hiš ali etažnih stanovanj.

Takšnih dihotomij, tj. nasprotujočih si parov interesov, bi lahko našli dolgo vrsto in vsak nadaljnji, bolj podroben par prizadene nadaljnje število posameznikov, večjih skupin, podjetij itd. Vsem hkrati je nemogoče ugoditi. Usklajevanje posameznih interesov bo čedalje bolj podobno delovanju zapletenega sodobnega stroja, katerega posamezne funkcije sproti in nadvse natančno lahko uravnava samo še kakovostna elektronika na osnovi parametrov, ki so vnaprej natančno določeni.

V družbenem stroju, kakršnega predstavlja aglomerat dveh milijono-

nov ljudi, vrsti parametrov ustreza lestvica vrednot, za katere se posamezni deli družbe dogovorijo med seboj. Različne razvrstitve vrednot na vrednostnih lestvicah so zato temelji programov in identitete posameznih političnih strank, elektorniko pa nadomeščajo sistemi parlamentarnega odločanja od najmanjših prostorskih enot, tj. krajevnih skupnosti in lokalnih interesnih skupin, do republiške skupščine. Od tega, kako gladko, strpno in učinkovito bodo tekle razprave v njih in kako hitro se bomo s pravimi ukrepi odzivali na vedno nove probleme, bo odvisna raven našega bodočega razvoja. Zato je tako važna natančna analiza vrednot, od katerih ne bi želeli odstopiti, in tistih, ki jih s trudom še lahko uveljavimo. Iz istega razloga niti najmanj ni vseeno, za kakšno vrsto demokracije se odločamo.

Janez Lajovic, dipl. inž. arh., AB biro

